

Резиденція – житловий будинок площею понад 1000 м² з великою земельною ділянкою, розташований в престижному районі міста або приміській зоні.

Будівництво власного житла – це один з шляхів вирішення житлової проблеми. Запропонована класифікація однородинних окремо розташованих житлових будинків дозволить інвестору більш відповідально підійти до вибору проекту майбутньої споруди, що в свою чергу дозволить більш ефективно використати вкладені кошти.

1. *Англо-русский словарь*. – М., 1979. 2. *Безродный П.П. Архитектурные термины*. – К., 1993. 3. *Советский энциклопедический словарь*. – М., 1990. 4. *Ожегов С.И. Словарь русского языка*. – М., 1986. 5. *Современный дом*. – М., 1999. – № 3. 6. *Katalog budownictwa jednorodzinnego*. – Warszawa, 1997.

УДК 728

Колодрубська О.І.

НУ "Львівська політехніка", кафедра АП

СВЯТКОВО-ОБРЯДОВІ ЧИННИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНЕ РІШЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ ХАТИ

© Колодрубська О.І., 2000

Розглянуто традиції, звичаї та обряди як релігійного, так і побутового характеру, які впливають на формування планувального рішення сільського житла.

Житло і побут належать до значущих компонентів матеріальної культури, яку створила багатовікова історія українського народу. Це певний мікросвіт, у замкненому просторі якого проходить все родинне життя. Споконвіку в хаті працюють, готують їжу, відпочивають, святкують сімейні події та відправляють обряди.

Розглянемо сільське житло Західного Поділля і культуру творення селянами побуту, предметів житла, їх сприйняття, освоєння та застосування у повсякденному житті. Зведення хати здавна вважалось найважливішою подією в житті родини. Щоб зрозуміти, чим була для селянина традиційна хата в минулі часи і чим є сільський будинок тепер, треба знати цінності, створені селянами на даній території і розглянути не тільки досвід народних майстрів при зведенні житла, але й традиції, звичаї, обряди як релігійного, так і побутового характеру, що мали безпосередній вплив на житло.

Свята і обряди справляють емоційний вплив на людину і створюють умови для розвитку її духовного світу. З давніх давен вони сприяли згуртуванню людей в колективі [1].

Спільні релігійні переконання теж відігравали важливу роль в об'єднанні й організації ритму життя громади. Християнська релігія стала по суті душею українського народу. Церква на селі була і є культурним центром і відіграє значну роль у виборі способу життя, в регулюванні певного рівня морально-етичних відносин між селянами. Ставлення до церкви і до християнської релігії визначало репутацію селянина і було ознакою його порядності та добродійності. Сімейно-побутові свята з національно-політичним підґрунтям значною мірою проходили в дусі церковних ритуалів, були пов'язані з естетикою, яку вводила церква протягом багатьох століть і яка відповідала даному етапу матеріального і духовного розвит-

ку народу. Театралізоване дійство з відповідним оформленням архітектурного простору хати для проведення обрядів (прикрашення кімнат іконами, рушниками, обрядовими предметами – хліб, сіль, свічки та інше) з участю багатьох людей є тим єдиним цілим, де художні й емоційні компоненти переплітаються. Активна роль емоційно-художніх компонентів народних свят і обрядів пов'язана з розвитком різних традиційних ремесел.

Роль церкви виявлялася також через встановлення та дотримання ієрархії свят. Протягом року релігійні свята відбувалися не просто в зв'язку з важливими для даної конфесії подіями і діями святих, але й, що особливо характерно для християнської традиції, пов'язані в часі зі змінами пір року і традиційно-побутовою обрядовістю.

Святкування християнських свят, особливо зимових – Різдва, Нового року, Меланії, Щедрого вечора, впливають на просторове рішення житла. Члени родини, що зібралися у вітальні за великим столом, хочуть чути колядників, меланку, щедрівників, спостерігати за дійством, яке відбувається спочатку під вікном, а потім і у хаті. Тому вікна вітальні орієнтували на подвір'я, а в кімнаті стіл розміщували біля вікон.

Селяни завжди відзначали храмові свята. У ці дні кожна оселя щедро припрошувала до столу. Слід відзначити, що селяни зберегли такі риси, як щирість, теплота, гостинність, повага до людини, особливо до старших. Це сприяє вихованню високоморальної людини. Народ, пройшовши тисячолітні випробування, залишився високодуховним. Ця духовність є закладеним генетичним кодом, що передається з покоління в покоління.

До елементів традиційно-побутової підсистеми етнічної культури безперечно відносять систему харчування з ритуальними діями, що характерні для її приготування та споживання. Сучасна народна кухня на Західному Поділлі містить як традиційні страви, так і нові, не властиві їй харчовим традиціям – загальноєвропейські і східні. Незважаючи на впровадження в побут нових видів опалення (газові, електричні плити, мікрохвильові пічки), в селах побутують традиційні способи обробки продуктів, особливо обрядових і святкових страв, зберігаються харчові переваги, заборони і обмеження [2]. Враховуючи специфіку приготування страв (варіння, тушкування, смаження, випікання, коптіння м'ясних виробів, домашнє консервування), в сільських будинках практикують окрему кухню чи кухню-їдальню, а не об'єднують кухню з вітальною, як це прийнято в західних країнах.

За часів радянської влади культивувалися свята і обряди, які відображали принципи соціалістичної ідеології. Незважаючи на "добровільно-примусовий" характер нововведень та сильну антирелігійну пропаганду і переслідування, найважливіші дати церковного календаря святкувались напівлегально, жила традиційна обрядовість.

Все життя людини, починаючи від народження і до самої смерті, супроводжувалося культовими діями і родинно-християнськими обрядами – народження, хрещення, весілля, похорон. Та найповніше зберігся до наших днів обряд весілля, найбагатший і найтриваліший (тиждень), з можливістю імпровізації. Ритуалізоване життя селян перетворювалося на театр [3]. Весілля було подібне на дуже точно опрацьовану виставу в кількох діях із чіткими ролями багатьох осіб і багатьма ритуальними предметами, яка відбувалася в просторі хати ("великої хати" – вітальні). Наречених садовили спочатку на покуті, а пізніше "під образами" у світлиці.

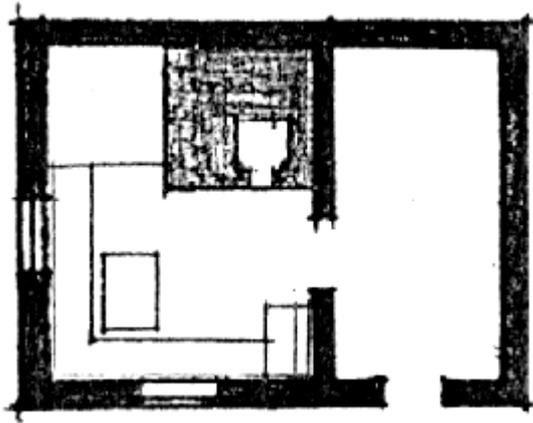
Незважаючи на заборону в радянські часи, зберігся ритуально-поховальний обряд. Споконвіку народ поважав і шанував тих, хто одійшов у вічність. Традиційно провести в останню путь, попрощатися з небіжчиком приходило все село. Поховальний обряд налічував багато ритуальних дійств, включаючи і поминальні дні. Багатий похорон не тільки

задовольняв гордість живих родичів, а й позбавляв їх від "повернення" і докору небіжчика [4]. Похоронних бюро, таких звичних на заході, в селах немає. Звичаї і традиції поховального обряду значною мірою вплинули на планувальне рішення сільського будинку. Колись на останній "перепочинок" у рідній хаті небіжчика клали на покуті, головою до божниці. Зараз у селах цю функцію виконує суто обрядова кімната – "велика хата" (вітальня, зал, світлиця). Це святкова кімната, обставлена якнайкращими меблями, прикрашена килимами, якою користуються не часто. Селяни визнають (соціологічне дослідження автора), що кімната майже не використовується, називають її з сарказмом "трупарня", однак відмовитися від неї не хочуть. Респонденти відзначають велику роль цієї традиції. Навіть коли сім'я проживає у тридільній хаті ("хачина" – хатина, "ванькир" – кухня, "хата велика" – світлиця), батьки живуть у ванькирі, діти і внуки – в хачині, а хату велику ніхто не чіпає. Вона виконує суто ритуальні функції: у ній відзначають хрестини, весілля, похорон, поминки, дні народження та інші визначні події родини (проводи в армію, на пенсію, храмові свята).

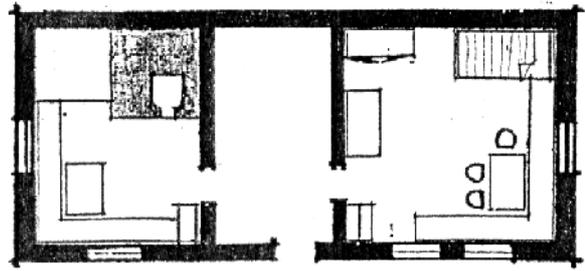
Побут, аграрний напрям господарства, обряди і звичаї наклали відбиток на планувальне рішення житла.

Наприклад, у дво-, тридільній хаті, де житловим було одне приміщення, дуже раціонально використовувалась площа. Кожна зона в кімнаті виконувала певні функції й заповнювалась необхідними в побуті предметами, що мали крім утилітарного значення ще й свій духовний образ [5]. З одного боку від входних дверей розташовувалась вариста піч, отвором обернена до фасадної – чільної стіни. По діагоналі від печі влаштовували "покуть" – парадний кут. Покуть – найпочесніше місце в оселі, вогнище духовного самоочищення, святилище звичаїв та обрядів, яке оберігало родовід. Народні звичаї, пов'язані з покуттям, мали не тільки магічну, але й символічну ознаки [6]. На покуть, найсвятіше місце в хаті, садовили дорогих гостей. Тут проходило майже все життя людини – від першої купелі і до смерті. На спеціальній полиці – "божниці" на покуті були ікони ("Боги"), прикрашені вишитими рушниками, сухими чи паперовими квітами, горіла лампадка, стояли посвячена верба, вода, страсна свічка. Під іконами, уздовж причілкової стіни знаходився стіл, накритий скатертиною, на якому завжди були хліб-сіль – символи нашої прадавньої гостинності. Біля столу попід тильною і чільною стінами розміщували широкі лави, що в свята застелялися налавниками. При потребі на них спали. З зовнішнього боку столу стояв переносний ослінчик. Збоку від столу стояла скриня ("куфер"). Між піччю і причілковою стіною розміщували піл ("постіль") – спальне місце, над ним влаштовувалася жердка для одягу. У кутку навпроти печі, біля дверей розміщували мисник для посуду, а вздовж чільної стіни над вікнами – полицю для хліба (див.рисунок, а). Оживляли інтер'єр хати вишивані рушники на стінах, картаті та смугасті налавники, килим на стіні, скатертина та інші декоративні тканини. Сволок був прикрашений писанками, а над входом у хату висіли декоративні тарелі. Структура хати набуває символічного значення, простір закріплюється за його мешканцями. Місце господаря на покуті. Господині ж відводиться простір біля печі. На печі сиділи діти.

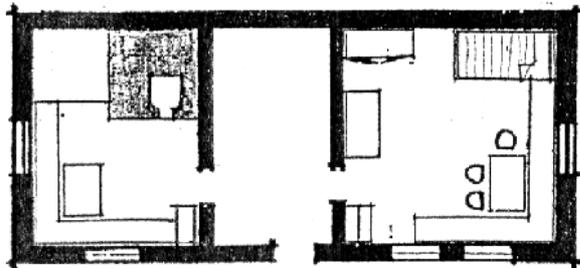
Коли дозволяли статки, господар зводив оселю на дві половини, де одна кімната – в якій жили – хачина була традиційною, інша виконувала святкові функції світлиці. Світлиця не опалювалася. На місці печі в ній розміщали скриню і шафу, замість "полу" – вже було ліжко, замість мисника – шафа для посуду. Покуть залишалась традиційною, хіба що замість ослінчика могли бути крісла (див.рисунок, б).

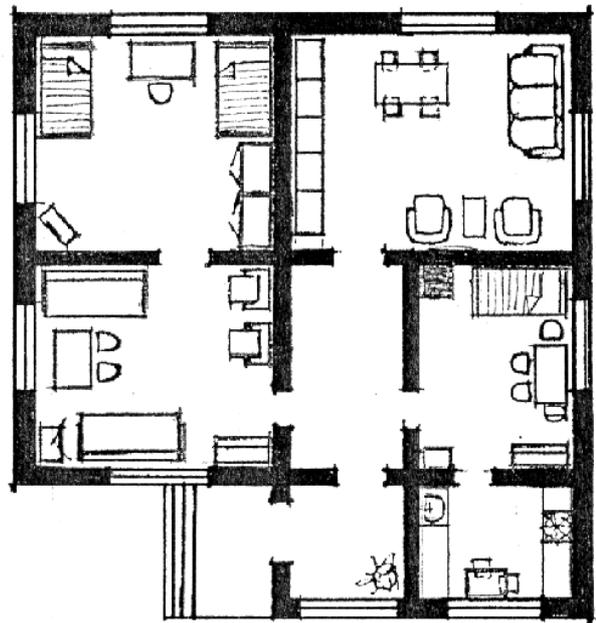
а

б

в

г

Освоєння архітектурного простору сільської хати:
а, б – 1900-1930 рр.; в – 1950-1980 рр.; г – 1980-1990 рр.

Починаючи з 50-х років культура села зазнає дедалі ширшого впливу міста. Змінюється система традиційного житла. Характерна тридільна оселя ускладнюється. У сінях виділяють кухню, у хачині – спальню. Хачина тепер виконує функцію вітальні, де збирається родина поспілкуватися, відпочити, при потребі організують спальне місце. В інтер'єрі появляються нові меблі та принцип облаштування житла в дечому нагадує традиційний. На місці варистої печі – кафельна пічка, за нею – ліжко. Замість лав розміщують ліжка, потім дивани, на місці мисника – буфет, а пізніше сервант (див.рисунок, в, г).

Отже, як показало дослідження, зважаючи на специфіку побуту, традиції, обряди і гостинність, характерним для Західного Поділля є архітектурно-планувальне рішення сільської хати з окремою кухнею і двома вітальнями: перша – сімейна кімната (традиційна "хачина"), в якій відпочиває родина кожен день, і друга – святкова ("велика хата" – світлиця), якою користуються рідко, відзначаючи тільки урочисті події родини і де виконують певні традиційні обряди і ритуали. Кількість спалень в будинку залежить від достатку родини.

1. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К., 1999. 2. Артюх Л.Ф., Балушко В.Г., Болтарович З.Є. та ін. Поділля. – К., 1994. 3. Воропай О. Звичайі нашого народу. – К., 1993. 4. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. – К., 1995. 5. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчіва. – Львів, 1994. 6. Скуратівський В. Покуть. – К., 1992.

УДК 711.424

Аль-Хаддад М., 2000

НУ “Львівська політехніка”, кафедра РРАК

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЖИТЛОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЙОРДАНІЇ

© Аль-Хаддад М., 2000

Стаття присвячена проблемам сучасної житлової архітектури Йорданії. Розглянуті напрямки розвитку архітектури житлових будівель при формуванні типології йорданського житла у контексті використання народних традицій.

Амман – столиця Йорданії – є містом, де ведеться інтенсивне будівництво і формуються нові напрямки у сучасній архітектурі країни. Архітектурна історія Аммана дуже давня: місто відоме з 2-го тисячоліття до н.е. Місто формувалося протягом багатьох століть в умовах різних суспільно-політичних формацій, що яскраво відобразилося на його архітектурному образі, у характері планування і забудови. До середини ХХ століття (до становлення Йорданії як незалежної держави у 1946 р.) місто розташовувалося на компактній території – трохи більше ніж 80 га. Проте інтенсивний штучний та природний приріст міського населення і кілька потоків емігрантів (1948 р., 1967 р. і початку 90-х років, який був пов’язаний з війною у Кувейті у 1991 р.) призвели до того, що лише за останні 40 років кількість мешканців Аммана збільшилася у 15 разів і досягла 1,5 млн. У цих умовах місто значно територіально збільшилося і вийшло на верхнє плато у протилежний бік від пустелі. Тепер Амман займає площу 528 км² (або 528000 га). Площа забудови становить ¼ загальної площі міста. Сучасне розпланувальне вирішення Аммана є чіткою радіально-кільцевою структурою, ядро якої – історичний центр, який зараз змістився дещо на периферію. З північного і західного боку місто оточує новозбудована швидкісна магістраль. Нові житлові райони розташовані у периферійних частинах міста з північного, північно-західного та східного боків (рис.1), що зумовлене впливами природно-кліматичних умов, оскільки з півдня і південного сходу Амман межує з пустелею [1].

Житлова проблема в умовах швидкого росту міста зараз стала однією з найгостріших соціальних проблем, які стосуються життя громадян і визначають загальний рівень розвитку країни. Один з найактуальніших напрямків розробки цієї проблеми є побудова економічного і дешевого житла. Аналіз житлового будівництва в Йорданії за період з 1952 р. показує, що воно розпочиналося у дуже тяжких умовах і це особливо проявилось у сфері капітальності житлового фонду, 40 % якого у цей період становили недовговічні будинки, оскільки переважаюча частина населення вела кочовий спосіб життя [2].